

Отримано: 1 червня 2024 р.

Прорецензовано: 1 липня 2024 р.

Прийнято до друку: 20 липня 2024 р.

e-mail: yuliia.stakhmych@nung.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4661-8220>

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-22(90)-30-33

Стахмич Ю. С. Структурно-семантичні особливості англійських субстантивних композитів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 22(90). С. 30–33.

УДК: 811.111

Стахмич Юлія Станіславівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ СУБСТАНТИВНИХ КОМПОЗИТІВ

Статтю присвячено дослідженню структурно-семантичних особливостей англійських субстантивних композитів у романі Д. Еггера «Сфера». Досліджувані одиниці мають морфологічні властивості та виконують синтаксичні функції іменника. У реченні вони можуть виступати у ролі підмета, додатка, обставини та іменної частини складеного присудка. У досліджуваній вибірці переважають композити, які складаються з двох основ. Наявні композити, які містять три основи, а також виявлено приклад лексикалізованої синтаксичної одиниці. Частиномовний аналіз складових компонентів досліджуваних субстантивних композитів показав, що вони утворені переважно шляхом безафіксного словоскладання за різними структурними моделями, першим компонентом у яких може виступати іменник, дієслово, прикметник, прийменник, прислівник і Participle I. Однак кількісно ці структурні типи представлені по-різному, переважає модель $[N+N]=N$. Виявлено також приклади субстантивних композитів, утворених шляхом деривації, а саме поєднання основ з формантом $-er$ $[N+V+er]=N$. Запропоновано тематичну класифікацію англійських субстантивних композитів у романі Д. Еггера «Сфера». Досліджувані субстантивні композити поділено на 13 тематичних груп, серед яких домінують назви предметів. Також виділено окрему групу одиниць, які Д. Еггер придумав для свого твору, щоб краще передати образ компанії. За принципом відношення самого композита до його складових, було виділено ендоцентричні, ексцентричні композити та апозиційні композити. Виявлено лише один приклад копулятивного складеного слова, елементи якого доповнюють один одного, проте в той же час є незалежними та рівноцінними семантичними ядрами.

Ключові слова: композити, субстантивні композити, структурні особливості, семантичні особливості, художня література.

Yuliia Stakhmych,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

STRUCTURAL AND SEMANTIC PECULIARITIES OF ENGLISH COMPOUND NOUNS

The article is devoted to the investigation of the structural and semantic peculiarities of the English compound nouns in D. Eggers' novel "Sphere". The studied units have the morphological properties and perform the syntactic functions of a noun. In a sentence, they can perform the functions of subject, object, adverbial modifier, and the nominal part of a compound predicate. The compound nouns consisting of two stems prevail in the studied sample. The author has identified compound nouns containing three stems and a lexicalized syntactic unit. The part of speech analysis of the constituent components of the investigated noun compounds has shown that they are formed mainly by means of affixless word formation according to various structural models, the first component of which can be a noun, verb, adjective, preposition, adverb and Participle I. However, quantitatively, these structural types are represented differently, the $[N+N]=N$ model prevails. The examples of compound nouns formed by derivation have been identified, namely the combination of stems with the formant $-er$ $[N+V+er]=N$. The author has proposed a thematic classification of English compound nouns in D. Eggers' novel "Sphere". The studied compound nouns have been divided into 13 thematic groups, among which the names of objects dominate. A separate thematic group is made up of the units that D. Eggers invented in his novel for a better representation of the company's image. According to the principle of the relation between the compound noun and its components, the endocentric, exocentric and appositional compound nouns have been distinguished. Only one example of a copulative compound noun has been identified, the elements of which complement each other, but at the same time are independent and equal semantic cores.

Key words: compounds, compound nouns, structural peculiarities, semantic peculiarities, fiction.

Постановка проблеми. Словотвірні процеси у сучасній англійській мові постійно перебувають у полі зору наукової спільноти. Художня література виступає кодифікатором англійської літературної мови. Водночас вона відображає лексичні та дериваційні зміни, функціонально-стилістичні норми мови, а також різноманітні загальномовні тенденції. Аналітичність англійської мови та її прагнення до економії сприяють активізації процесів основокладання та словоскладання (Селіванова, 2011:257) та утворенню композитів, серед яких зокрема домінують складні іменники (Єнікєєва, 2005; Boico, 2016), утворені за допомогою поєднання двох чи більше слів або основ (Boico, 2016; Benczes, 2005; Jurida, Pavlović, 2023; Mignot, 2018).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські та зарубіжні лінгвісти досить активно вивчають словотворення англійської мови (О. Бондаренко, О. Ванівська, Л. Дембовська, Д. Дубравська, С. Єнікєєва, Ю. Зацний, Д. Квеселевич, І. Онищенко, Н. Попова, Л. Чумак, А. Яновець, R. Benczes, D. Boico, S. Jurida, E. Mignot, T. Pavlović). Проте малодослідженими залишаються структурні та семантичні особливості англійських композитів у сучасній художній літературі. Саме це визначає актуальність нашого дослідження.

Мета статті – дослідити структурно-семантичні особливості англійських субстантивних композитів у романі Д. Еггера «Сфера».

Виклад основного матеріалу дослідження. Матеріалом дослідження слугував науково-фантастичний роман з елементами антиутопії американського письменника Д. Еггера «Сфера» (Eggers, 2013), з якого методом суцільної вибірки ми виділили 105 англійських субстантивних композитів.

Досліджувані субстантивні композити характеризуються відповідними лексичними та граматичними ознаками. Так, їм притаманна смислова, фонологічна та графічна цільнооформленість, їхнє лексичне значення містить вказівку на предмет або особу, також вони можуть виступати окремим членом речення.

Субстантивні композити в англійському варіанті роману Д. Еггерса «Сфера» мають морфологічні властивості іменника:

1) наявність категоріальної ознаки числа:

Not when they assumed we were bluebloods, Mae! (Eggers, 2013:334)

Now the Sasquatch will return to his natural habitat! and Good riddance, Bigfoot (Eggers, 2013:342).

2) вказівка на категорію означеності/неозначеності, виразниками якої в англійській мові є артиклі:

So I assume all the paperwork and fingerprints are done? (Eggers, 2013:40)

On land that had once been a shipyard, then a drive-in movie theater, then a flea market, then blight, there were now soft green hills and a Calatrava fountain (Eggers, 2013:6).

Синтаксичні функції субстантивних композитів відповідають функціям, що традиційно притаманні іменникам. У реченні вони можуть виконувати функції:

1) підмета: *The singer-songwriter was singing passionately, his head tilted, hair covering his eyes, his fingers strumming feverishly, but the vast majority of the cafeteria was paying little to no attention* (Eggers, 2013:18);

2) додатка: *So I assume all the paperwork and fingerprints are done?* (Eggers, 2013:40);

3) обставини: *Her last day at the public utility in her hometown had been only three weeks ago – they'd been stupefied when she gave notice – but already it seemed impossible she'd wasted so much of her life there* (Eggers, 2013:8);

4) іменної частина складеного присудка: *Not when they assumed we were bluebloods, Mae!* (Eggers, 2013:334).

Л. Дембовська виділяє такі найбільш продуктивні способи композиції, як: безафіксне словоскладання, деривативна композиція, парасинтез, семантична композиція, конверсія та універбалізація (Дембовська, 2012:6).

У досліджуваній вибірці переважають композити, які складаються з двох основ. Найвні композити, які містять три основи: *drive-in movie theater, volleyball court, daycare center, singer-songwriter, railroad apartment, fireman's pole, basketball court*. Також ми виявили приклад лексикалізованої синтаксичної одиниці, у структурі якої є формотворчі основи та з'єднувальний елемент – сполучник *and: vodka-and-energy drink*.

Структурний частиномовний аналіз субстантивних композитів у романі показав, що першим компонентом може виступати іменник, дієслово, прикметник, прийменник, прислівник і Participle I. Однак кількісно ці структурні особливості представлені по-різному.

Найуживанішим структурним типом серед досліджуваних двокомпонентних субстантивних композитів є $[N+N]=N$, який утворений шляхом безафіксного словоскладання і складає 73 одиниці: *shipyard, flea market, workplace, sidewalk, laser-cut, boy-wonder*.

Друге місце посідає структурний тип $[V+N]=N$ (15 одиниць): *walkway, crossfit, paycheck, kickball, SeeChange, jumpsuit, driveway, sailboat*.

Третім за продуктивність структурним типом композитів є $[A+N]=N$ (9 одиниць): *high school, redwoods, sweatpants, goodwill, sweatshop*.

Також ми виявили субстантивні композити, утворені шляхом поєднання основ з формантом *-er* $[N+V+er]=N$: *caretaker, fortune-teller, ringleader, hair-trigger, waterskiers, sunbather, windbreaker, eyeliner, shoplifter*. Цей структурний тип репрезентує деривативну композицію, оскільки другий компонент є дериватом простого дієслова.

Менш численними є субстантивні композити, зокрема авторські, утворені шляхом безафіксного словоскладання за такими моделями: $N+V$ (*waterfall*); $V+Pron$ (*SeeYou*); $V+Prep$ (*follow-up*); $N+Adj$ (*CircleSocial*); $Adj+Pron$ (*TruYou*); $V+Adv$ (*takeaway*); $Prep+N$ (*undershirt*); $Adv+N$ (*downtown*); $PI+N$ (*living-room*).

Наявність у семній структурі досліджуваних лексем спільних семантичних компонентів дає підстави за допомогою аналізу словникових дефініцій та компонентного аналізу визначити семантико-смислову спільність між ними й інтегрувати їх у межам лексико-семантичної групи, як це зробила Д. М. Дубравська (Дубравська, 2011:115).

Ми пропонуємо тематичну класифікацію англійських субстантивних композитів, які зустрічаються у романі Д. Еггерса «Сфера», та виділяємо у досліджуваній вибірці такі тематичні групи:

1) композити, об'єднані за фахом і посадою (4 одиниці): *congressman, singer-songwriter, showman, fireman*;

2) композити, об'єднані за родом діяльності (7 одиниць): *shoplifter, fortune-teller, blogger-stalker, caretaker, do-gooder, fisherman, waterskier*;

3) композити, об'єднані за зовнішніми чи внутрішніми ознаками (5 одиниць): *boy-wonder, tomboy, lovebird, jack-of-all-trades, blueblood*;

4) композити, об'єднані за соціальним станом (5 одиниць): *boyfriend, caveman, ex-girlfriend, ringleader, roommate*;

5) композити-назви приміщень, будівель (10 одиниць): *flea market, workplace, headquarter, shipyard, warehouse, sweatshop, nightclub*;

6) композити-назви частин будинку (8 одиниць): *bedroom, bathroom, stairway, roofdeck, living room, catwalk, hallway, rooftop*;

7) композити-назви частин вулиці, міста (7 одиниць): *downtown, highway, waterfall, sidewalk, cobblestone, walkway, driveway*;

8) композити-назви одягу та його частин (6 одиниць): *jumpsuit, housepants, shirtsleeve, windbreaker, undershirt, sweatpants*;

9) композити-назви продуктів харчування, видів їжі, напоїв (4 одиниці): *vodka-and-energy drink, hardtack, takeaway (food), honeycomb*;

10) композити-назви транспорту (5 одиниць): *motorboat, sailboat, houseboat, motorcycle, seaplane*;

11) композити-назви рослин (3 одиниці): *waterlily, seaweed, redwood*;

12) композити-назви абстрактних понять (4 одиниці): *thumb-up, nightmare, infocommunicism, goodwill*;

13) композити-назви предметів (20 одиниць): *yearbook, cinderblock, credit card, tiki torch, windowframe, walkie-talkie, eyeliner, streetlamp, laptop, boilerplate, notebook, cellphone, video camera, firewood, handcuff, bedsheet, postcard, webcam, forklift*.

Виділяємо також в окрему групу субстантивні композити, які Д. Еггерс придумав для свого твору, щоб краще передати образ компанії, що потрохи заповнює кожну сферу життя людини і світ загалом. Їх є 17 одиниць: *SeeChange, SoulSearch, Childtrack, CircleSocial, CircleSurvey, TruYou, PartiRank, CircleSearch, InnerCircle, Outercircle, TruYouth, CircleJerk, SeeYou, CircleMoney*.

Д. Дубравська пропонує класифікацію композитів (Дубравська, 2011: 114), в основні якої лежить принцип відношення самого композита до його складових. Вона виділяє субординативні, координативні, апозиційні, екзоцентричні та синтетичні композити.

Найчисленнішими серед досліджуваних нами англійських субстантивних композитів є група ендоцентричних складних слів (58 одиниць): *shipyard, webcam, housepants, bathroom, boyfriend*. Вони мають тенденцію набувати характеристик тієї частини мови, яка притаманна головному компоненту. Наприклад, *high school* та *grade school*. У них головною частиною є *school*, яка визначає ці субстантивні композити як іменники, а їхніми модифікаторами відповідно є *high* та *grade*, що в свою чергу класифікують види школи (освіти).

Наступною групою є екзоцентричні композити (33 одиниці): *tomboy, hardtack, catwalk, SeeYou, laptop, TruYouth*. Значення таких композитів, на відміну від ендоцентричних, визначається сукупністю смислів компонентів, що їх утворюють. Наприклад, *catwalk*: “Here we are,” Renata said, stepping out to a narrow *catwalk* of steel grating (Eggers, 2013:8). Цей композит складається з двох іменників *cat* і *walk*, що не відносяться один до одного як ядро і його модифікатор. Сам же композит означає *поміст*, що зовсім не має нічого спільного з твариною.

Ще одним яскравим прикладом є субстантивний композит *TruYouth: Jackie, I understand this overlaps in an interesting way with TruYouth, formerly known as ChildTrack* (Eggers, 2013:188). Це слово складається з двох частин: *true* (права) та *youth* (молодь). Т. Бойко в українському перекладі роману передав цей композит як *ВірДіму*, проте ми вважаємо, що виділити тут повноцінне ядро та його модифікатор неможливо.

Найменшою групою є апозиційні складні слова або слова-прикладки: *blogger-stalker, boy-wonder*. Особливістю цих композитів є те, що вони характеризуються з різних боків, а перший елемент називає ознаку предмета та дає йому нову назву. Наприклад, *boy-wonder* (хлопчик-вундеркінд), яке складається з іменників *boy* та *wonder*: *Ty Gospodinov, the Circle's boy-wonder, was wearing nondescript glasses and an enormous hoodie, staring leftward and smiling; he seemed to be enjoying some moment, alone, tuned into some distant frequency* [Eggers, 2013:15]. Ми не можемо сказати, що перша частина цього складного слова є його модифікатором, а друга ядром, проте тут яскраво видно, як остання доповнює значення самого композита.

Серед англійських композитів ми виявили одне копулятивне складне слово – *singer-songwriter*. Воно складається з іменників *singer* і *songwriter*, які доповнюють один одного, проте в той же час є незалежними та рівноцінними семантичними ядрами. У них є окремі власні лексичні значення, проте разом вони формують єдине для цілого композиту.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Застосування композитів у романі Д. Еггерса «Сфера» вмотивоване зручністю у використанні, стислістю, а також потребою в певних ситуаціях у більш експресивних, яскравих метафоричних конструкціях. На основі аналізу вибірки можна зробити висновок, що значення субстантивного композита багатше, ніж значення його окремих компонентів, які можуть вживатися як в прямому, так і в переносному значенні. Частиномовний аналіз складових компонентів досліджуваних субстантивних композитів показав, що вони утворені за різними структурними моделями, серед яких переважає $[N+N]=N$. Запропоновано тематичну класифікацію англійських субстантивованих композитів у романі Д. Еггерса «Сфера». Досліджувані одиниці поділено на 13 тематичних груп, серед яких домінують назви предметів (20 одиниць). Також виділено окрему групу композитів, які автор придумав для свого твору, щоб краще передати образ компанії. За принципом відношення самого композита до його складових, було виділено ендоцентричні, екзоцентричні та апозиційні композити. Виявлено лише один приклад копулятивного складного слова, елементи якого доповнюють один одного, проте в той же час є незалежними та рівноцінними семантичними ядрами. Перспективами подальших досліджень є вивчення структурно-семантичних особливостей прикметникових та дієслівних композитів в англійському та українському варіантах роману Д. Еггерса «Сфера», а також специфіки перекладу композитів з англійської мови на українську.

Література:

1. Дембовська Л. М. Прямая і непряма композитна номінація в англійській мові: соціодискурсивний аспект : автореф. дис....канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2012. 20 с.
2. Дубравська Д. М. Композити як одне з основних джерел розвитку і збагачення словникового складу англійської мови (на матеріалах британського національного корпусу текстів (BNC)). *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. К.: Логос, 2011. С. 110–119.
3. Єнікеева С. М. Ад'єктивація та субстантивація синтаксичних одиниць у сучасній англійській мові. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. № 23, 2005. С. 60–64.
4. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2011. 844 с.
5. Benzecr R. Creative noun-noun compounds. *Annual Review of Cognitive Linguistics*. 3(1), 2005. P. 250-268. URL: <http://surl.li/ubvhh>
6. Boico D. Productivity and frequency of noun stems for producing English compound nouns. *Noi tendințe în predarea limbajelor de specialitate în contextul recordării învățământului superior la cerințele pieței muncii*. Ediția 1. Moldova, 2016. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/17-21_29.pdf
7. Eggers D. *The Circle*. San Francisco: MCSWEENEY'S BOOKS, 2013. 389 p.
8. Jurida S. H., Pavlović T. Noun compounds and adjective compounds in English. *Science International Journal*, 2(4), 2023. P. 73–80. URL: <https://scienceij.com/index.php/sij/article/view/83/62>
9. Mignot E. The formation of compound nouns in English. *Journée d'Étude “Le nom”*. Feb 2018, Villetaneuse, France. URL: <https://hal.science/hal-03784191/document>

References:

1. Dembovska L. M. Priama i nepriama kompozytna nominatsiia v anhliiskii movi: sotsiodyskursyvnyi aspekt (Direct and indirect compound nomination in the English language: social discursive aspect): avtoref. dys....kand. filol. nauk : 10.02.04. Kharkiv, 2012. 20 s.
2. Dubravka D. M. Kompozyty yak odne z osnovnykh dzherel rozvytku i zbahachennia slovnykovoho skladu anhliiskoi movy (na materialakh brytanskoho natsionalnogo korpusu tekstiv (BNC). *Linhvistyka XXI stolittia: novi doslidzhennia i perspektyvy* (Composites as one of the main sources of developing and enriching the vocabulary of the English language (based on the materials of the British National Text Corpus (BNC). *Linguistics of the 21st century: new research and prospects*). K. : Lohos, 2011. S. 110–119.
3. Yenikieieva S. M. Adiektyvatsiia ta substanyvatsiia syntaktychnykh odynyts u suchasni anhliiskii movi. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka* (Adjectivation and substantivation of syntactic units in modern English. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal*). Zhytomyr, 2005. № 23. S. 60–64.
4. Selivanova O. O. Linhvistychna entsyklopediia (Linguistic encyclopedia). Poltava : Dovkillya-K, 2011. 844 s.
5. Benczes R. Creative noun-noun compounds. *Annual Review of Cognitive Linguistics*. 3(1), 2005. P. 250-268. URL: <http://surl.li/ubvhh>
6. Boico D. Productivity and frequency of noun stems for producing English compound nouns. *Noi tendințe în predarea limbajelor de specialitate în contextul racordării învățământului superior la cerințele pieții muncii*. 1, 2016. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/17-21_29.pdf
7. Eggers D. The Circle. San Francisco: MCSWEENEY'S BOOKS, 2013. 389 p.
8. Jurida S. H., Pavlović T. Noun compounds and adjective compounds in English. *Science International Journal*, 2(4), 2023. P. 73–80. URL: <https://scienceij.com/index.php/sij/article/view/83/62>
9. Mignot E. The formation of compound nouns in English. *Journée d'Étude "Le nom"*. Feb 2018, Villetaneuse, France. URL: <https://hal.science/hal-03784191/document>